

Stratonov. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2023. 876 p.

5. Ткаченко П. І. Спеціально-кримінологічні заходи запобігання самовільному залишенню військової частини або місця служби / П. І. Ткаченко // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2023. – № 3 (102), ч. 2. - С. 169 – 179. - DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2023.3.39>.

УДК 343.3:341.326

DOI: 10.31733/15-03-2024/1/590-592

Віталій ФЕДЮК

молодший науковий співробітник

НДІ вивчення проблем злочинності

ім. акад. В. В. Сташиса

НАПрН України

ПУБЛІЧНІ ЗАКЛИКИ ДО НЕВИЗНАННЯ ПОШИРЕННЯ ДЕРЖАВНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ УКРАЇНИ НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНІ ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ ЯК ІНФОРМАЦІЙНЕ КРИМІНАЛЬНО-ПРОТИПРАВНЕ ДІЯННЯ

В умовах триваючої збройної агресії РФ проти України надзвичайно актуальним постає питання чіткого та вичерпного формулювання підстав кримінальної відповідальності за суспільно небезпечні діяння, що становлять різноманітні форми співпраці з державою-агресором. Поява ст. 111-1 у Кримінальному кодексі України (далі – КК України), як видається, була обґрунтована саме такими міркуваннями, закріпивши у чинному КК України деталізовані форми кримінально-протиправних діянь, які виступають різновидами колабораційної діяльності.

Однією з форм діянь серед інших, передбачених ч. 1 ст. 111-1 КК України, є публічні заклики до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України. Враховуючи достатньо усталений в науці кримінального права поділ діянь на фізичні та інформаційні (останні проявляються у вербальній, інформаційно-акустичній активності) [1, с. 61], на наше переконання, є достатньо підстав вважати вищезазначене діяння інформаційним. Обґрунтування такого твердження передусім передбачає врахування особливостей публічних закликів як конститутивної ознаки аналізованої форми діяння та їхнього особливого змісту, тобто в чому саме виражається невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України, а також проблемних питань відмежування від інших інформаційних діянь подібної спрямованості.

Щодо інформаційної природи публічних закликів, то, щонайменше, вона представлена такими особливостями. По-перше, це інформаційний акт, який вчинений суб'єктом заклику і передбачає мовленнєву (фонетичну) або демонстративну передачу основних відомостей про діяння. Так, законодавець у ч. 1 ст. 111-1 КК України передбачив, що такими відомостями, серед інших, мають бути ті, які спрямовані на висловлення думки (з обґрунтуванням або без такого) щодо невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України. Невизнанням слід вважати становище, коли що-небудь не визнають або не оцінюють як належне. В свою чергу, поняття поширення є похідним від дієслова «поширюватись», що означає «потрапляти під дію або вплив чогось» [2, с. 748; 1098]. Принагідно зазначити, що відповідно до ч. 1 ст. 2 Конституції України суверенітет України поширюється на всю її територію. Таким чином, першим етапом формування публічного заклику слід вважати випадки, коли особа відкрито до невизначеного кола осіб розповсюджує інформацію про те, що суверенітет України на певній території є неналежним «де-юре», внаслідок чого відповідні території України (об'єктивно тимчасово окуповані та юридично приналежні державі Україна) не підпадають під сферу його дії. Як правило, такі дії спрямовані на утвердження суверенітету держави-агресора (наприклад, формування окупаційних органів влади чи поширення законодавства держави-агресора на тимчасово окуповані території України) або на ускладнення реалізації суверенітету України на тимчасово окупованих територіях (скажімо, перешкоджання реалізації виконання повноважень органів державної влади України або невиконання їхніх рішень) [3, с. 111].

По-друге, для кваліфікації інформаційного акту як публічного заклику, необхідним є встановлення спонукального (схильяльного) компонента. Спонукування до вчинення дій (зокрема, до невизнання державного суверенітету України на тимчасово окупованих

територіях України) може супроводжуватися різноманітними словесними формами, на кшталт «давайте», «варто», «настав час» та ін. [4, с. 79]. Проте використання таких слів не є обов'язковим. Так, наприклад, у вирокі Вінницького міського суду Вінницької області від 24 січня 2024 р. у справі № 127/15700/23 міститься посилання на висновок експерта, в якому констатовано наявність висловлювань у формі прямого публічного заклику до підтримки рішень та/або дій держави-агресора, окупаційної адміністрації держави-агресора, до співпраці з державою-агресором та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора, до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України наступного змісту: «...І вони (російські бізнесмени – В.Ф.), спираючись на створювані на місцях військово-цивільні адміністрації, дуже швидко зможуть отримати ті самі результати, які були отримані на Донбасі в двадцятому – двадцять першому роках. І це буде дуже добре. Потрібно... дозволити російським регіонам налагоджувати нормальні економічні зв'язки зі звільненими територіями України. І для того, щоб це вирішити, в принципі тут потрібне рішення державної думи Російської Федерації для новозвільнених територій» [5]. Тож, як помітно, у судовій практиці існує проблема з належною аргументацією виокремлення саме публічного заклику до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України (до непогодження з таким юридичним фактом) з-поміж інших різновидів публічних закликів як інформаційних діянь, відмінних за змістом від тих, що передбачені ч. 1 ст. 111-1 КК України.

Вищезгадана проблема ускладнюється необхідністю відмежування аналізованої форми діяння від публічного заперечення встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України, відповідальність за яке теж передбачена ч. 1 ст. 111-1 КК України. Адже є цілком очевидним, що публічне заперечення такого факту може передбачати також невизнання поширення державного суверенітету України на окуповані території у висловлюваннях, наприклад, такого змісту: «Донбас звільняється від влади нацистів за допомогою зс рф і впровадження органів рф» тощо. Однак для встановлення наявності публічного заперечення, на відміну від публічного заклику, достатньо лише незгоди із самим фактом, який передбачений законом про кримінальну відповідальність (встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України), висловленої публічно та з використанням певних словесних лінгвістичних конструкцій.

Ще однією запорукою правильної кваліфікації таких інформаційних актів, як публічні заклики до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України, виступає правильне відмежування від інших суміжних складів кримінальних правопорушень. Так, зокрема, одним із законопроектів (існує декілька альтернативних станом на 05.03.2024) про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність (№ 7570 від 20.07.2022) передбачається виключення норми про відповідальність за публічні заклики до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України з ч. 1 ст. 111-1 КК України [6]. Відповідно до пояснювальної записки до даного законопроекту необхідність таких змін обумовлена тим, що відповідальність за вказані дії вже передбачена ст. 110 КК України «Посягання на територіальну цілісність і недоторканність України». Кваліфікація лише за відповідною частиною ст. 110 КК України, дійсно, доцільна у випадках, якщо, наприклад, особа публічно закликала до зміни меж території України або державного кордону, тобто здійснила інформаційне кримінально-протиправне діяння проти територіальної основи державного суверенітету, а не лише публічно закликала до невизнання факту його поширення на цю територію (а якщо вчинила обидва діяння, то вчинене має кваліфікуватись за ч. 1 ст. 111-1 та відповідною частиною ст. 110 КК України як сукупність кримінальних правопорушень). Отже, можна зазначити, що встановлення кримінальної відповідальності за публічні заклики до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України передусім покликане охороняти територіальні основи діяльності публічної політичної влади та її верховенства, що забезпечує єдність, неподільність, невідчужуваність державного суверенітету в межах всієї території України. Однак новітні підходи до переосмислення концепції абсолютного державного суверенітету, особливо в період глобалізації, не завжди ототожнюють державний суверенітет виключно з «територіальним» суверенітетом. У межах конституційно-правової науки вже активно виокремлюють, наприклад, інформаційний суверенітет, що по суті є тотожним суверенітету держави у кіберпросторі, який вже не має чітких

територіальних кордонів і зводиться до контролю над сегментом власної кіберінфраструктури (яка може розташовуватись і не на територіях, що перебувають під окупацією), виходячи з національних інтересів держави, та здатності до формування та реалізації власної державної інформаційної політики та забезпечення інформаційної безпеки. А тому в межах публічних закликів до невизнання поширення державного суверенітету на тимчасово окуповані території України останній необхідно тлумачити більш широко, не зводячи його виключно до можливостей фізичної діяльності легальних органів державної влади на цій території.

Отже, публічні заклики до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України (ч. 1 ст. 111-1 КК України) являють собою різновид інформаційних кримінально-протиправних діянь і виступають однією з форм колабораційної діяльності.

1. Литвинов О. М., Орлов Ю. В., Ємельянов В. П. та ін. Кримінальне право України (у питаннях та відповідях) : навч. посібник / за заг. ред. Ю. В. Орлова. Харків : ХНУВС, 2023. 520 с.
2. Великий тлумачний словник української мови (з дод. і доп.) / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
3. Злочинна колаборація в умовах збройної агресії : практичний посібник з кримінально-правової оцінки та розмежування / за заг. ред. В. В. Малюка. Київ : Алерта, 2023. 312 с.
4. Рубашенко М. А. Особливості кваліфікації публічних закликів та заперечень як інформаційних діянь. *Право України*. 2022. № 11. С. 76–87.
5. Вирок Вінницького міського суду Вінницької області у справі № 127/15700/23 від 24 січня 2024 р. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116618973>.
6. Проект Закону про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність та суміжні кримінальні правопорушення № 7570 від 20.07.2022 р. *Верховна Рада України*. URL : <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/40023>.

УДК 343.344

DOI: 10.31733/15-03-2024/1/592-593

Катерина ШТЕФАН

ад'юнкт кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

СТУПІНЬ СУСПІЛЬНОЇ НЕБЕЗПЕЧНОСТІ ОКРЕМИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ОЗНАКОЮ ЯКИХ Є ЗБРОЯ, БОЙОВІ ПРИПАСИ ТА ВИБУХОВІ ПРИСТРОЇ, В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну вплинуло на всі сфери життя країни і додало суттєвих перешкод на шляху проведення політичних, економічних і соціальних реформ.

Показники насильницької та іншої злочинності, пов'язаної з використанням зброї, бойових припасів та вибухових пристроїв, також змінилися не в кращий бік в умовах воєнного стану.

Так, 2020 р. було обліковано 752 кримінальні правопорушення, вчинені з використанням зброї та бойових припасів, серед яких умисних вбивств – 97, умисних тяжких тілесних ушкоджень – 20, розбоїв – 43. У 2021 р. ці показники склали 720 кримінальних правопорушень, з яких вищезазначених злочинів – 62, 27 та 31 відповідно. У 2022 р., на більшу частину якого припала дія воєнного стану, було обліковано 7003 кримінальні правопорушення з використанням зброї та бойових припасів. Кількість умисних вбивств при цьому зросла до 306, умисних тяжких тілесних ушкоджень – до 59, а розбоїв – до 40. За одинадцять місяців 2023 р. обліковано 26 306 кримінальних правопорушень з використанням зброї та бойових припасів, а вищезазначені злочини склали 994, 88, 33 відповідно [1].

При цьому протягом 2022–2023 рр. облік кримінальних правопорушень, вчинених на тимчасово окупованих територіях, був суттєво обмеженим, а тому показники злочинності на всій території України за цей період є більшими, ніж офіційно обліковані.

У такій ситуації особливої актуальності набувають питання кримінально-правового